

A nighttime photograph of a historic building facade, likely the Rotterdam City Hall, illuminated with blue and white lights. In the foreground, there are several outdoor bars with black umbrellas featuring the Heineken logo. The bars are decorated with plants and have wooden railings. Stage lighting rigs with colorful spotlights are suspended over the bars. Two people are standing in the foreground, looking towards the bars. The overall scene is festive and urban.

Zwerfafvalaanpak in uitgaansgebieden

Inventarisatie rollen diverse
partijen en kansen ten aanzien van
de aanpak

Seinpost Adviesbureau | November 2017

Poelestraat, Groningen
Bron: Sikkom.nl

Inleiding

Een schone omgeving heeft een sterk positief effect op de leefbaarheid, het gevoel van veiligheid en op de beleving. Daarentegen heeft zwerfafval en een verrommelde openbare ruimte economische consequenties door de inspanningen die vanuit de overheid nodig zijn om de openbare ruimte schoon te houden. Dit komt door de verminderde waarde van de buitenruimte en door de waarde van de lekstroom aan grondstoffen. Uitgaansgebieden worden in veel gemeenten aangemerkt als aandachtsgebieden wat betreft zwerfafval. Seinpost Adviesbureau heeft, in opdracht van Stichting Nederland Schoon, een inventarisatie gedaan naar de specifieke rol van actoren die in de huidige situatie betrokken zijn bij de aanpak van zwerfafval in uitgaansgebieden. Aan de hand van de inventarisatie is door de partijen Landelijke Aanpak Zwerfafval (LAZ) een eerste aanzet tot een aanpak van zwerfafval in uitgaansgebieden opgesteld.

Inhoudsopgave

1. Actuele situatie
2. Actoren en hun rol
3. Onze gouden tips: wat kan er gedaan worden?
  - 3.1 Zet in op samenwerking
  - 3.2 Acties per partij

1. Actuele situatie

De rol van uitgaansgebieden

Uitgaansgebieden zijn gebieden gericht op vermaak en consumptie en zijn gedefinieerd als: “de openbare ruimte in de directe omgeving van uitgaansgelegenheden en/of nachtelijke horeca”. In het onderzoek is de focus gelegd op binnenstedelijke uitgaansgebieden bestaande uit strips van bars en/of clubs waar men 's avonds en 's nachts uitgaat. Dit zijn plekken waar mensen verschillende bars en/of clubs bezoeken en waarvan intensief gebruik wordt gemaakt door bezoekers. Locaties voor (eenmalige/jaarlijkse) georganiseerde evenementen (Koningsdag, Nieuwjaarsdag of festivals) zijn niet meegenomen in het onderzoek. Hetzelfde geldt voor privéterreinen. Uitgaansgebieden dragen bij aan de lokale economie. Echter, deze gebieden brengen ook de nodige problemen met zich mee zoals geluidsoverlast, agressie en vandalisme. Onder invloed van alcohol en/of drugs én door het anonieme karakter van deze gebieden wordt antisociaal gedrag versterkt.

Tips en tricks zwerfafvalaanpak bij evenementen

Veel kennis en materialen die ontwikkeld zijn voor de aanpak van zwerfafval bij evenementen kunnen ook toegepast worden bij uitgaansgebieden. Bekijk op de [KenniswijzerZwerfafval.nl](https://www.kenniswijzerzwerfafval.nl) daarom de **Gouden Tips** en **kennisdocumenten**.

Korenmarkt, Arnhem
Bron: Letusstayforaday.com

Zwerfafval scoort hoog op ervaren overlast

Zwerfafval staat, samen met wildplassen en dronken mensen op straat, in de top-3 van meest genoemde typen overlast in uitgaansgebieden. Deze overlast wordt met name veroorzaakt door klein zwerfafval en zwerfafval afkomstig van droge horeca. Hierbij wordt onder klein zwerfafval naast sigarettenpeuken, kauwgom en kleine papiertjes ook glas verstaan. Droge horeca verwijst naar horecabedrijven waarin als hoofdzaak alcoholvrije drank of spijzen voor directe consumptie worden verstrekt. Hierbij gaat het met name om friettenten, shoarmazaken en cafetaria's.

Gemeente in de lead of een gezamenlijk aanvalsplan?

De huidige aanpak van zwerfafval in uitgaansgebieden is in beeld gebracht. Opvallend is het geringe aantal partijen dat hierbij betrokken is. In veel gevallen is met name de gemeente actief in de zwerfafvalaanpak, soms in combinatie met ondernemers. In veel gevallen ontbreekt echte samenwerking en samenhang tussen de acties. Bij 75% van de onderzochte gebieden is zelfs geen enkel samenwerkingsverband. Tot slot ligt de nadruk in de aanpak vooral op het schoonmaken en minder op het schoonhouden van het gebied.

'Er is voornamelijk overlast van pizzadozen/frietbakjes rondom droge horeca. Hier komt dan weer ongedierte op af. Wordt allemaal wel de volgende dag opgeruimd.'
- Ondernemer -

Koningsdag Amsterdam
Bron: Ad.nl

2. Actoren en hun rol

Gemeente

De gemeente is de belangrijkste partij in de zwerfafvalaanpak in uitgaansgebieden en uiteindelijk degene die zorg draagt voor de schoonmaak van het gebied. Verder heeft de gemeente een faciliterende rol richting de overige actoren en initiatieven op het gebied van schoon. In een aantal casussen zetten gemeenten ook actief in op preventiecampagnes die gericht zijn op gedragsbeïnvloeding en daarmee het schoonhouden van een gebied. Echter blijven de effecten hiervan veelal uit en/of zijn deze moeilijk meetbaar.

*'In het verleden waren er verschillende bewustwordingscampagnes. Gemeente heeft een extern bedrijf ingehuurd om bezoekers aan te spreken op hun gedrag (en te informeren over hoe lang afval blijft liggen enzovoort). Je bereikt hierbij een beperkt aantal mensen en het resultaat was niet echt zichtbaar op straat helaas. De betrokkenheid van ondernemers mag ook groter zijn'.
- Gemeente -*

Centrum- en winkelstraatmanagement

In gebieden waar centrum- of straatmanagement actief is, is duidelijk meer samenwerking tussen partijen. Een dergelijke partij stimuleert samenwerking, heeft zicht in sleutelfiguren en (het functioneren van) huidige samenwerkingsverbanden. In deze gebieden is dan ook vaker (56,4%) een gezamenlijke zwerfafvalaanpak t.o.v. van gebieden waar geen winkelstraatmanagement actief is (12,5%). In 9 van de 10 uitgaansgebieden waar een gezamenlijke afvalaanpak is, is straatmanagement actief.

Ondernemers

De rol van ondernemers en ondernemersverenigingen (waaronder Horeca NL) verschilt sterk per gebied. In de casussen waarbij ondernemers een passieve rol innemen in de zwerfafvalaanpak wordt veel naar de gemeente gewezen als verantwoordelijke. In uitgaansgebieden van grote steden (>100.000 inwoners) en gebieden waar meer overlast wordt ervaren spelen ondernemers vaker een actieve rol in het schoonmaken en/of schoonhouden van een gebied. Het gevoel van urgentie heeft een positieve invloed op het gezamenlijk optrekken in de zwerfafvalaanpak. In deze gebieden bestaat de rol van ondernemers met name uit het, individueel of collectief, aanschaffen van materialen als afvalbakken, sigaretten-afvalbakken en/of schoonmaakmachines zoals de Glutton.

En de overige partijen?

Daarnaast worden bij de aanpak van zwerfafval in beperkte mate nog een aantal andere stakeholders genoemd, zoals inwoners, vastgoedeigenaren, bezoekers, handhaving/politie, kennis en preventie organisaties (zoals Stichting Nederland Schoon en Rijkswaterstaat) en woningcorporaties.

- Een deel van de inwoners zet zich stadsbreed in voor het schoonmaken van de leefomgeving. Deze groep is echter nauwelijks actief in uitgaansgebieden. Een reden hiervoor is dat er in uitgaansgebieden relatief weinig mensen wonen. Tevens is de betrokkenheid van de doelgroepen die er wel wonen (jongeren, studenten en starters) met hun leefomgeving vaak relatief beperkt.
- Bezoekers van de nachthoreca in de uitgaansgebieden worden nagenoeg niet genoemd als partijen die een actieve bijdrage leveren aan het schoonmaken en -houden van het gebied. Wel wordt door met name de gemeente en ondernemers getracht gewenst gedrag te stimuleren.
- De politie is in uitgaansgebieden veelal actief ter preventie van vandalisme en agressie. In de aanpak van zwerfafval blijkt de rol van de politie beperkt tot deelname aan het Keurmerk Veilig Uitgaan traject.

Tips en tricks zwerfafvalaanpak bij evenementen

Sinds januari 2008 geldt de 25-meter, waarbij (horeca-)ondernemers verplicht zijn gesteld om binnen een straal van 25 meter het afval in de openbare ruimte afkomstig uit de zaak op te ruimen. Terwijl bijna alle gesproken ambtenaren en ondernemers op de hoogte zijn van deze regel, wordt hier zelden op gehandhaafd. Aangegeven wordt dat handhaven lastig is. Rondom sluitingstijd is handhaving vaak druk met andere taken en achteraf is het vaak moeilijk te bepalen wat de bron van het afval is en wie dus verantwoordelijk is voor de schoonmaak.

- Tot slot worden partijen als Stichting Nederland Schoon en woningcorporaties genoemd als faciliterende partij bij ludieke acties en/of evenementen.

Stadhuisplein Rotterdam
Bron: Karinkoolen.nl

3. Onze gouden tips: Wat kan er gedaan worden

*'Ondernemers spreken elkaar aan.... We proberen met zijn allen de kwaliteit omhoog te schroeven. Er is continu overleg ook door middel van WhatsApp-groepen en structureel overleg. Lijnen zijn erg kort'.
- Ondernemer -*

3.1 Zet in op samenwerking

Om de aanpak van zwerfafval te verbeteren liggen kansen in het versterken van de samenwerking tussen de diverse actoren en daarmee vergroten van de samenhang tussen de acties. Daartoe dient één of meerdere van de actoren een proces te initiëren. Dit proces zou de volgende stappen moeten bevatten:

a. Samenkomen

Zo veel mogelijk betrokken actoren bij elkaar halen en het eens worden over de wenselijkheid van een gezamenlijke aanpak. Daarbij is het belangrijk dat alle actoren erkennen dat er een probleem of problematische situatie is en bereid zijn bij te dragen aan de oplossing.

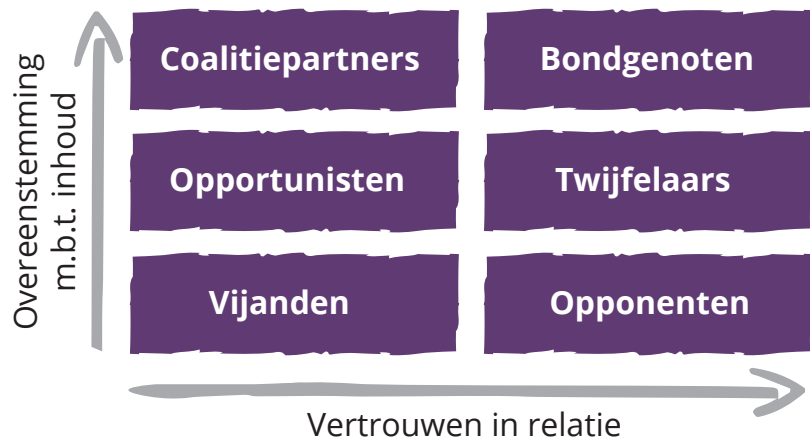
b. Probleemanalyse

Gezamenlijk een analyse maken van het probleem, de betrokken actoren, factoren en de oorzaken achter het (zwerfafval)probleem. Dit begint met een analyse van de betrokken actoren. Om dit inzichtelijk te maken is een lokale netwerkanalyse noodzakelijk. In de meeste gevallen zal de gemeente hier de leiding in (moeten) nemen. Stel vast waarom een partij een bepaalde houding aanneemt, waar de intrinsieke motivatie van deze partij zit en maak duidelijke keuzes over de mate waarin samenwerking met deze partij gewenst is.

Vervolgens kan het vraagstuk nader geduid worden door gezamenlijk een schouw te organiseren waarbij de situatie geobserveerd en beschreven dient te worden. Desgewenst kan hierbij een gespecialiseerde partij worden ingeschakeld die het proces faciliteert. Daarmee kan voorkomen worden dat de belanghebbende partijen naar elkaar gaan wijzen en elkaar betichten van ongewenste sturing van het proces. Belangrijk is dat na de probleemanalyse alle betrokkenen hetzelfde beeld hebben van het probleem en de oorzaken en er draagvlak is voor een gezamenlijke aanpak.

Havermarkt, Breda
Bron: Bredavandaag.nl

Figuur 1
Krachtenveldanalyse

c. Gezamenlijk brainstormen over de gewenste maatregelen

De volgende stap is gezamenlijk brainstormen over de beste maatregelen. Het is daarbij goed om niet alleen te kijken naar wat de beste oplossing is, maar vooral wat er met de groep betrokkenen en de inzet die zij willen plegen haalbaar is. Vervolgens kan per actor een benaderingsstrategie worden opgesteld. Aan de hand van de benaderingsstrategie kan richting gegeven worden aan de aanpak en kunnen duidelijke afspraken gemaakt worden over de rollenverdeling.

d. Oplossingen uitwerken en afspraken vastleggen

Wanneer oplossingen bedacht zijn moet besloten worden wie wat, waar, wanneer en hoe zaken opgepakt worden. Leg deze afspraken goed vast, bijvoorbeeld in een convenant of overeenkomst. Neem hierin ook mee wie de afspraken gaat monitoren, evalueren en op welke manier dit gaat gebeuren. Bij de planvorming en uitvoering kan het wenselijk zijn om een derde partij, zoals een winkelstraatmanager, te betrekken. Deze partij kan betrokkenen attenderen op afspraken en de lijnen tussen ondernemers, gemeente, handhaving en eventuele andere stakeholders kort houden.

e. Monitoren en evalueren

Tot slot moet de aanpak gemonitord en geëvalueerd worden. Voor het monitoren dienen indicatoren opgesteld te worden. Hierbij kan het gaan om objectieve indicatoren zoals 'de hoeveelheid zwerfafval' of 'meldingen overige typen overlast', of om subjectieve indicatoren zoals 'beleving van bezoekers' en 'ervaringen van betrokken actoren'. Neem ook de tijd om de aanpak met alle betrokken te evalueren. Heeft iedereen zich aan de afspraken gehouden? Is iedereen tevreden met het resultaat? Zijn de resultaten blijvend? En wat zijn de eventuele vervolgstappen?

3.2 Acties per partij

Hoewel het altijd het meest wenselijk is als een zwerfafvalaanpak middels een samenwerking vorm krijgt, kunnen verschillende partijen vanuit hun eigen rol of richting andere actoren diverse acties ondernemen. Hieronder enkele voorbeelden.

De gemeente heeft veel invloed op het beheer en de inrichting van de openbare ruimte rondom uitgaansgebieden. Daarom kan de gemeente via goed beheer en slimme inrichting veel problemen verhelpen. Vanuit beheer kan gedacht worden aan zichtbaar reinigen, tijdige lediging van afvalbakken, en schone inzameling. Vanuit inrichting heeft de gemeente bijvoorbeeld invloed op de hoeveelheid, vormgeving en positionering van afvalbakken. Tevens kunnen ook andere elementen in de inrichting invloed hebben op gedrag, zoals de positionering van verlichting.

Stratumseind, Eindhoven
Bron: Stratumseind.net

Berg en dalseweg Nijmegen
Bron: Uitagenda.nl

Daarnaast kan de gemeente het gedrag van bezoekers beïnvloeden door communicatie of de inzet van handhaving. Of kan de gemeente via wet- en regelgeving ondernemers dwingen tot maatregelen. Afspraken zoals het niet meer gebruikmaken van plastic lepels of per stuk verpakte koekjes zou de hoeveelheid afval kunnen verminderen.

Centrum- of straatmanagement

De aanwezigheid van centrum- of straatmanagement heeft een positieve invloed op samenwerking in de zwerfafvalaanpak in uitgaansgebieden. Het is raadzaam om (tijdelijk) een derde partij zoals een centrum- of straatmanager aan te stellen om de samenwerking in een gebied op gang te brengen. Raadpleeg centrum- of straatmanagement en achterhaal de sleutelfiguren in een gebied en huidige samenwerkingsverbanden. Het voordeel van de inzet van een dergelijk manager is een duidelijk en zichtbaar aanspreekpunt. Door in te zetten op persoonlijk contact en communicatie kan meer betrokkenheid en draagvlak gerealiseerd worden onder de verschillende partijen.

Politie

De politie zet zich actief in voor een schoon, heel en veilig gebied door actieve deelname aan het Keurmerk Veilig Uitgaan traject.

Handhaving (en eventueel horeca-stewards)

Het huidige beleid omtrent de 25-meter regel bespreekbaar maken en ter discussie stellen. Betrek partijen en formuleer in samenspraak beleid wat te handhaven is. Het is van belang om handhaving – en wanneer van toepassing de horeca-stewards - te betrekken. Stel door gezamenlijk beslissen en handelen een gewenst toekomstscenario op voor het gebied en maak afspraken over hoe je daar gezamenlijk kan komen. Dit biedt handvatten voor nieuw beleid dat gedragen wordt door de betrokken partijen en gehandhaafd kan worden.

Ondernemers en ondernemersverenigingen

Ondernemers kunnen zelf hun steentje bijdragen door hun stoep te vegen, afval juist en tijdig aan te bieden en zelf zo min mogelijk afval te produceren. Ondernemers hebben echter ook de beste positie om hun mede-ondernemers (buren) en de ondernemersvereniging te motiveren tot een gezamenlijke aanpak, waar interventies op elkaar zijn afgestemd of waarbij geld wordt vrijgemaakt voor de inzet van extra reiniging, de aanschaf van afvalbakken of bijvoorbeeld het aanstellen van straatmanagement.

Ondernemers kunnen het gedrag van bezoekers beïnvloeden door hen te informeren en te motiveren. Tot slot kunnen ondernemers een signalerende rol hebben richting de gemeente, omdat zij het gebied het beste kennen en dus snel kunnen aangeven wanneer er iets moet gebeuren aan bijvoorbeeld inrichting of onderhoud.

(Vastgoed)eigenaren, beheerders en woningcorporaties

Vastgoedeigenaren en woningcorporaties in uitgaansgebieden kunnen goede in pandige voorzieningen verzorgen voor hun huurders en exploitanten. Ook kunnen zij binnen de overeenkomst afspraken maken over schoon. Beheerders kunnen naast het regelmatig reinigen van de omgeving, ook een belangrijke rol spelen in onderhoud en aankleding. Als de omgeving er verzorgd uitziet, zijn mensen geneigd zich netter te gedragen.

Omwonenden, bewonersverenigingen, buurtplatforms en VVE's

Omwonenden hebben allereerst een verantwoordelijkheid om zichzelf netjes te gedragen. Dit kunnen zij doen door afval correct en tijdig aan te bieden, zelf geen zwerfafval te veroorzaken en hun buren aan te spreken. Omwonenden kunnen ook een belangrijke signaleringsfunctie hebben richting de gemeente en beheerders. Wanneer omwonenden (individueel of georganiseerd in een vereniging, platform of VVE) meer willen doen, kunnen zij opschoonacties doen, eventueel afgestemd op de reinigingsactiviteiten vanuit gemeenten en beheer. Ook kunnen zij een afvalbak adopteren of zorg dragen voor een ander deel van de inrichting, zoals de groenvoorziening.

Bezoekers

Bezoekers kunnen vaste klanten zijn, maar ook toeristen of andere incidentele bezoekers. De mate van binding die een bezoeker heeft met het gebied is vaak bepalend voor hoe zij zich gedragen. Bezoekers kunnen bijdragen aan een schoon uitgaansgebied door zelf geen zwerfafval te veroorzaken of gedrag te vertonen wat zwerfafval kan veroorzaken. Bijvoorbeeld door geen glazen of eten mee naar buiten nemen, maar binnen te consumeren. Ook kunnen bezoekers afval van anderen oprapen of anderen op hun gedrag aanspreken.

Heuvel, Tilburg
Bron: Leclochard.nl